

ประเพณี กฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับ รวมทั้งนโยบายของรัฐ นโยบายสังคม นโยบายของหน่วยงาน เป็นต้น ดังนั้น คำว่า "ดี" ที่ใช้ในการทำงานกับชุมชนหรือสังคม จึงหมายถึง "ความดีของส่วนรวม" (Common Good) มิใช่หมายถึง ความดีที่จะเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นักพัฒนาทั้งหลายต้องตระหนักถึงผลที่จะเกิดจากการพัฒนานั้นๆ ว่าใครจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์ หากมิใช่ผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมแล้ว ก็ย่อมที่จะมีการพิจารณาทบทวนการกระทำดังกล่าวนั้นเสียใหม่ และปรับวิธีการทำงานเพื่อให้มั่นใจได้ว่าผลประโยชน์จะต้องถึงมือประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแน่นอน จนสามารถมองเห็นได้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมหรือแม้กระทั่งเป็นนามธรรมก็ตาม เช่น การตัดถนนเข้าหมู่บ้านหรือชุมชนที่ผ่านที่ดินของบุคคลบางคนมีผลทำให้ที่ดินของบุคคลนั้นหรือกลุ่มพวกมีราคาสูงขึ้น หรือการตัดถนนเข้าถึงหมู่บ้านหรือชุมชนเพื่อพัฒนาเส้นทางเศรษฐกิจชุมชนช่วยให้ประชาชนสามารถขนถ่าย ลำเลียง สินค้าการเกษตร พืชผักผลไม้ ออกมาขายที่ตลาดได้สะดวกโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น มีเวลาพักผ่อนมากขึ้น สามารถใช้เวลาว่างประกอบกิจกรรมอย่างอื่นที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตได้มากขึ้น เช่นการศึกษาพิเศษในชุมชน เป็นต้น

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potentiality and Diffusion Theory)

ในการพัฒนาสังคมต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญในเรื่องศักยภาพของการพัฒนาซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้คือ

- 1) ทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) ทรัพยากรมนุษย์
- 3) องค์การสังคม
- 4) ภาวะผู้นำ

การพัฒนาสังคมจะสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการพัฒนาศักยภาพขององค์ประกอบทั้งสี่ด้านดังกล่าวข้างต้นนี้ องค์ประกอบเหล่านี้ต้องได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างจริงจัง เช่น การใช้ทรัพยากร ดิน แหล่งน้ำ ป่า ภูเขา ต้นไม้ และอื่นๆ ต้องถูกใช้อย่างอนุรักษ์และคุ้มค่า

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ คือพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม อย่างสมดุลกัน (Bio-psycho -social equilibrium) กล่าวคือมีการพัฒนาทั้งความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นคนดีของสังคมที่มีคุณธรรม เป็นคนมีความสุขในชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้อย่างสันติสุข

องค์การสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีความสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้องตามกติกาของสังคมที่กำหนดขึ้นร่วมกัน อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประสานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายกับต่างหน่วยงานร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

ภาวะผู้นำ การพัฒนาสังคมและชุมชนมีปรัชญาการพัฒนาให้คนเป็นอิสระในการตัดสินใจสามารถพึ่งตนเองได้ ผู้นำจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และความมั่นใจในการกระทำในสิ่งที่

ถูกที่ต้อง ภาวะผู้นำ (leadership) จะช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองและขยายไปสู่การใช้ภาวะผู้นำไปนำความคิดและจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตาม นำการกระทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการกระทำร่วมกัน (collective action) ความสมานสามัคคีกันที่จะช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นเพราะชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันเป็นหนึ่งเดียว (consensus) ลดความขัดแย้ง (conflict) ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ดังนั้นภาวะผู้นำจึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมและชุมชนเช่นกัน

แนวคิดประชาสังคม

แนวคิดประชาสังคม (Civil Society) เป็นแนวคิดใหม่ในระดับสากลที่นำมาใช้ในการจัดบริการสังคม บริบท (context) ของประชาสังคม เกี่ยวข้องกับการกระทำของประชาชนที่รวมตัวกัน (collective action) เป็นกลุ่มอาจจะเรียกชื่อกลุ่มอย่างใดก็ได้ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มพ่อค้ารายย่อย ชมรม มูลนิธิ สมาคม ฯลฯ ด้วย จิตสำนึกของสมาชิก (self consciousness) กลุ่มเหล่านั้น ที่ตระหนักรู้ (recognize) ว่าเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใดๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคมของเขา เป็นเรื่องของพวกเขาเองที่จะต้องเข้าไปจัดการแก้ไขหรือป้องกันด้วยตนเองก่อนเท่าที่จะสามารถทำได้โดยไม่ขัดแย้งกับกติกาของสังคม กล่าวคือ เป็นเรื่องที่สังคมของประชาชนกลุ่มนั้นจะต้องเรียนรู้และหาหนทางช่วยตนเอง (self-help) ก่อน โดยมีได้รอคอยให้ผู้อื่นหรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาดำเนินงานเพราะถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่กินเงินเดือนจากภาษีของประชาชน

ธีรยุทธ บุญมี กล่าวว่า การก่อตัวของประชาสังคม แบ่งเป็น 4 ชั้น คือ²

1. การเกิดจิตสำนึกสังคม คือวิถีชีวิตสังคมซึ่งทุกคนรับผิดชอบร่วมกันที่จะต้องแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นและทุกคนมีสิทธิเรียกร้องเพื่อให้ส่วนรวมดีขึ้น
2. การเกิดขององค์การสังคม คือการเกิดกลุ่ม องค์กรทางเศรษฐกิจ สังคมที่มีจิตสำนึกในการดูแลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่นกลุ่มสังคมสงเคราะห์ (สภาสตรี กลุ่มอาสาสมัคร) กลุ่มวิชาชีพ (สหภาพพยาบาล แพทยสภา) ภาคเอกชน (สมาคมธนาคาร หอการค้า ชมรมดาวพิเศษ Think Earth) กลุ่มสื่อ การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น
3. การเกิดอุดมการณ์ร่วมของสังคม กลุ่มต่างๆ ที่เกิดมากขึ้นและเกิดอุดมการณ์ที่ยึดเหนี่ยวผูกพันกับสังคมให้เป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณธรรม (Ideology of Civil Society) ขึ้นเป็นเสมือนทิศทางพึงปรารถนาที่บ้านเมืองควรก้าวเดินไป
4. การเป็นสถาบันและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ทุกคนยอมรับเป็นกฎเกณฑ์แห่งวิถีชีวิตเป็นแรงขับเคลื่อนให้สังคมก้าวหน้าไปพร้อมๆ กับกลุ่มองค์กรสังคมต่างๆ ก็จะมีวิวัฒนาการ มีบทบาทหน้าที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เช่น มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิเด็ก จ.ส.100 ฯลฯ

ซูชัย ศุภวงษ์ ให้ความหมายประชาสังคม (Civil Society) ว่า

การที่ผู้คนในสังคมไทยเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลบซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมกันเป็นกลุ่ม